

Budapesti Levéltári Mozaikok

2. évf. (2020) 13. szám (régi sorozat 15. szám)

DOI: [10.56045/BLM.2020.13](https://doi.org/10.56045/BLM.2020.13)

ISSN: 2939-6921

URL: <http://leveltarimozaikok.bparchiv.hu/2021/12/14/leveltari-mozaikok-15/>

BRUNNER ATTILA

Egy új forrás a szegedi Reök-palota történetéhez

A szegedi Reök-palota építése körüli bonyodalmakra a BFL-ben őrzött, 1908-ban kelt közjegyzői iratai segítségével derít fényt a cikk. A Magyar Ede (1877–1912) által tervezett, szecessziós épület úgy kapcsolódik a fővároshoz, hogy Rhorer Géza budapesti közjegyző iratai között fennmaradt az építész aláírásával egy levél, amely a szegedi iratok között nem található meg. Ez az Eckmayer redőnygyártó céggel történt vitáján túl olyan új információkat nyújt, ami kiegészíti a palota eddig ismert történetét.

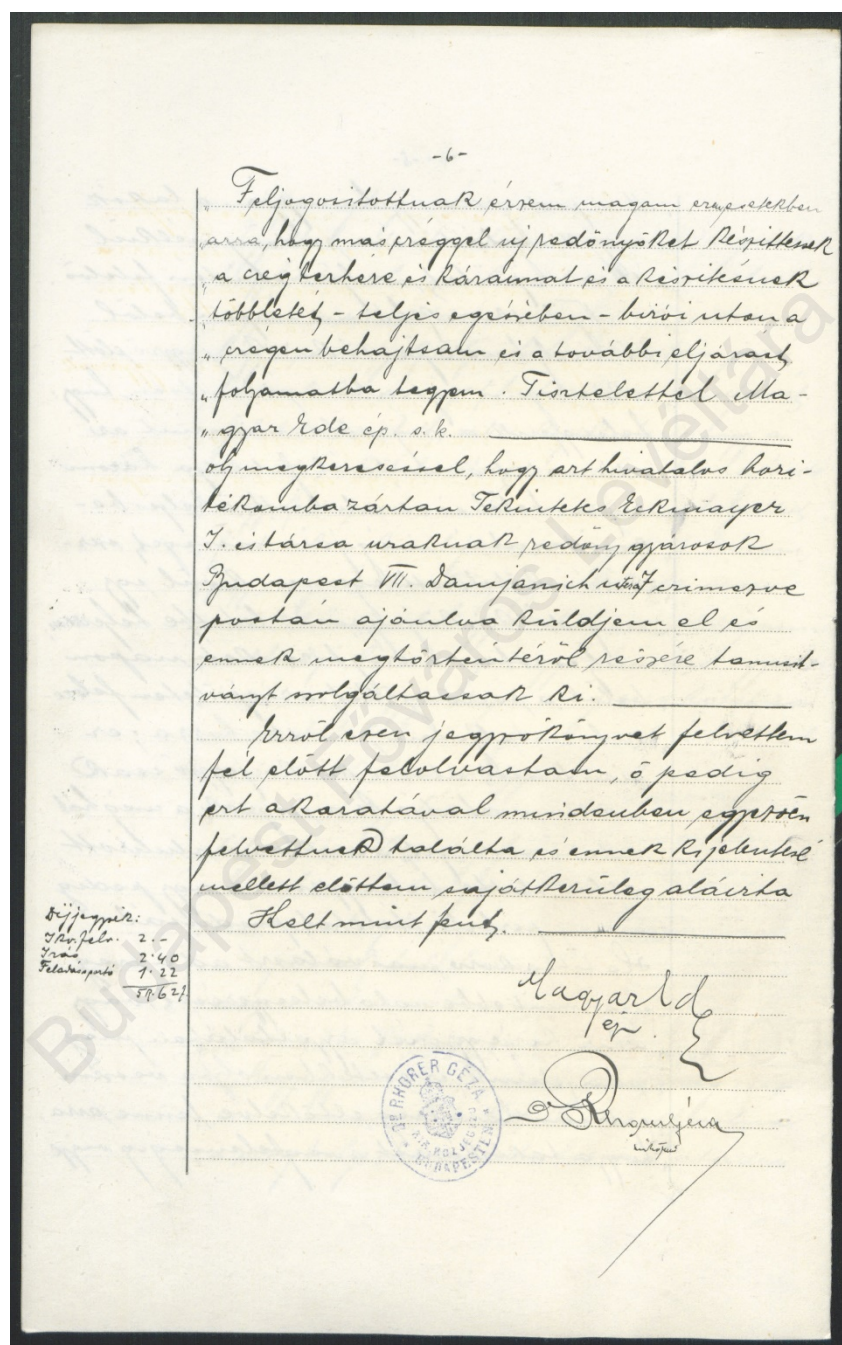
Kulcsszavak: *építészet, közjegyzői okirat, Magyar Ede, Reök-palota, szecesszió, Szeged, 1908*

1908. november 26-án a szegedi építész, Magyar Ede (1877–1912) Budapesten, Rhorer Géza királyi közjegyzőtől [tanúsítványt](#) kapott arról, hogy aznap keltezésű levelét a közjegyző ajánlottan elküldte az Eckmayer I. és társa cégnek.

Az erről szóló, hét oldalas közjegyzői okiratba szó szerint idézve belefoglalták Magyar Edének az Eckmayer céghez írt, hat oldal terjedelmű felszólító levele szövegét, és az okiratot Magyar maga is ellátta autográf aláírásával. Ennélfogva ez a közjegyzői dokumentum pótolhatatlan, ám mindeddig ismeretlen forrás Magyar Ede életművének kutatásában, forrásértékét pedig növeli, hogy Magyar Ede világszerte ismert művére, a szegedi Reök-palotára vonatkozik. Az épületet az irat Tisza Lajos körút 52. szám alatti kétemeletes saroképületként említi. A korabeli térképek és sajtóbeli említések segítségével az épület minden kétséget kizáróan azonosítható. (Mai címe Tisza Lajos körút 56.)

1. kép. Magyar Ede portréja. (Wikimedia Commons)

2. kép. A közjegyzői okirat Magyar Ede aláírásával ellátott részlete.
(BFL VII.192. 2276/1908)

Az okiratban említett „Eckmayer I. és társa” megnevezés több személyre is utalhat. A közjegyzői okirat „Eckmayer I.” alakot említ. Eckmayer István fővárosi lakatosmester 1892-ben kapott iparigazolványt, egyéni céggént 1898-tól 1931-ig működött, de a vezetéknévét viselő redőnygyár 1932-től Eckmayer László vezetésével még a második világháború után is üzemelt. Eckmayer István nem állt teljesen becsületes vállalkozó hírében, 1903-ban zsarolás miatt elítélték, mert pénzt csalt ki fivéréből. 1908 márciusában munkásai sztrájkoltak, majd nyáron szintén zárlat alá került a gyára, és alkalmazottai egy részét nem tudta megtartani.

Azonban lehetséges, hogy nem rá utal Magyar Ede levele, mert az ő redőnygyártó cége egyéni volt, s nem társult mással. Az 1908. évi budapesti lakcímkönyvekben egyaránt szerepel egy Eckmayer I. és Társa és egy Eckmayer J. és Társa redőnylemezyár, mindkettő a Magyar

levelében szereplő Damjanich utcai címmel. De a lakcímgjegyzékben magánszemélyként csak Eckmayer István található meg redőnygyárosként, az ő címe viszont Hajós utcai. Az 1908. évi lakcímgjegyzék alapján tehát nem azonosítható a címzett személye. Az 1909. évi lakcímgjegyzékben viszont már jól megkülönböztethetően szerepel külön [Eckmayer István](#) és külön az [Eckmayer J. és Társa](#) cég.

Az Eckmayer J. és Társa, bejegyzése szerint faipari cég 1907–1909-ben működött a Damjanich utcai címen. A cég nevében szereplő I és J betűk ingadozását okozhatta az, hogy eredetileg Eckmayer István és Eckmayer József alapították, de az egyébként az I betűs változatot preferáló cégbírósági iratok szerint valójában csak az 1876-ban született Eckmayer József és az 1873-ban született Eckmayer Ferenc vitték a görredőny gyárat. A redőnykészítő céget 1907-ben megbüntette az iparhatóság, és Eckmayer József redőnykészítő sem állt tisztességes vállalkozó hírében. A Magyar levelében említett Damjanich utcai cím ezzel a vállalkozással köthető össze. A levélben említett Gelsinger Ferenc is az Eckmayer rokonságba tartozhatott.

A pesti Eckmayerek redőnygyárai (akár Istváné, akár Józsefé) 1908-ban a sajtóforrások szerint pénzügyi nehézségekkel küzdöttek, s talán ezzel lehet kapcsolatba hozni Magyar Ede felszólító levelét is, ez ugyanis arról tanúskodik, hogy a redőnygyár hogyan próbált pénzhez jutni 1908 folyamán.

3. kép. A szegedi Reök-palota 1906–1907, Tisza Lajos körút 52. (szerző felvétele)

A szegedi Reök-palota 1906–1907-ben épült Reök Iván (1855–1923) vízügyi mérnök, országgyűlési képviselő és családja számára, továbbá bérlakások céljára, de ebben az épületben volt Magyar Ede építészeti irodája is. Magyarnek az okiratban idézett levele a redőnygyárnak adott, utolsónak szánt, ezért rendkívül érélyes felszólítás. Az Eckmayer-cégnek a redőnyöket

ugyanis már 1907. november 1-én át kellett volna adnia, de – a lakók nem kis zúgolódására – erre egy éven belül sem került sor, s ideiglenesen többször is redőny nélkül állt az épület. A cég 1908-ban elveszítette a Magyarral szemben fennálló követeléséért saját maga által indított pert, és az ítélet kötelezte a redőnyök javítására, mert azokat nem találták megfelelőnek. Magyar leveléből úgy tűnik, a cég kétszer is elküldte Szegedre a javított redőnyöket, de a felszerelést egyik alkalommal sem végezte el, és a javított munkát mindkét esetben vasúton, utánvétellel küldte meg. Magyar azonban így, látatlanban nem vehette át, hiszen azokat az átvétel előtt fel kellett volna szerelni az épületre. (A Reök-palota különleges ablakformái miatt ez nagy körültekintést igényelt, az emeleti szinteken tíznél több, különböző típusú és méretű ablak nyílik, a külső homlokzatra összesen 41 db, többosztatú ablak néz.)

4. kép. A Reök-palota homlokzati részlete, sarokrészlet. (szerző felvétele)

Magyar 1908. november 10-én ajánlott levelet kapott a redőnycégtől, amit 22-én vett kézhez. Tartalmát – amire még körvonalakban sem lehet következtetni – az építész nem vette

tudomásul, mert a vállalkozóval kötött szerződésben foglaltakkal nem egyezett, és Magyar szerint a cég „taktikázása” és „manőverezése” arra irányult, hogy a szerződésben rögzített módtól eltérően, a munka befejezése előtt jusson pénzhez. Magyar tehát november 26-án felszólította a céget, hogy oldják fel a vasútnál az utánvételt, szereljék fel a redőnyöket 12 napon belül, hogy megállapítható legyen, átvehető-e. Erélyes érvelése közepette „felajánlotta”, hogy a vállalkozónak még járó összeget letétbe helyezi egy szegedi közjegyzőnél, amit csak a felszerelés és a megfelelőnek talált munka átvételének írásos igazolása után vagy bírósági ítélet alapján fizethetett volna ki a közjegyző. Magyar tehát arra is fel volt készülve, hogy a cég pert indít ellene, ám igazának tudtában valószínűleg feltételezte, hogy erre nem fog sor kerülni. Még inkább fel kellett azonban készülnie arra az esetre, hogy a cég nem fizet, így Magyar a redőnyökre addig kifizetett összeget elbukta volna. (A két fél között érvényben lévő szerződés hiányában persze nehéz megítélni a történeteket, de a Magyar levelében említett korábbi pervesztés arról tanúskodik, hogy az Eckmayer cég nem volt korrekt üzleti partner.) Magyar nem kevés összeget, 5 korona 62 fillért hagyott illetékként a közjegyzőnél, de így is megérhette a felszólítás hivatalos formába tétele.

Óriási szerencse, hogy Magyar Ede erre az ügyre éppen Budapesten jártában igyekezett pontot tenni, a szegedi közjegyzők okiratai ugyanis nem maradtak fenn. Magyar rendszeresen utazhatott a fővárosba, a nagyobb szállodák vendégekönyveiből tudósító sajtóból lehet például tudni, hogy 1907. november 5-én érkezett meg a Royal Nagyszállodába. Üzleti ügyben tehát feltehetően gyakran látogatott Budapestre. Azt is meg kell jegyezni, hogy a közjegyzői okiratokban ritkán fordulnak elő magánszemélyek között kötött építési szerződések vagy egyéb, konkrétan az építkezésekkel kapcsolatos okiratok. E kevés kivétel közé tartozik a Vágó József és Vágó László építészek, illetve Rosenfeld Zsigmond között kötött [építési szerződés](#) a Városligeti Színházról, amely 1908. október 23-án, Gászner Béla közjegyző előtt kötött. Az 1870-es évektől kezdve maradtak fenn hasonló tárgyú közjegyzői iratok, de jellemzően nem a legjelentősebb építészekről, és igen kis számban. Például Gászner 1875 és 1919 között keletkezett irataiban a már említett szerződésen felül két további építési szerződés található; Ökröss Bálint 1875–1889 közötti iratai 14 építési szerződést tartalmaznak, a Magyar Ede ügyében eljáró Rhorer Géza közjegyző 1896 és 1926 közötti irataiban pedig két építési szerződés található. A magán- és bérházépítkezések forrásértékű dokumentumai, az építési és vállalati szerződések, illetve a velük kapcsolatosan keletkező üzleti levelezések többnyire magán(ok)iratok voltak, és ha az építész vagy az építtető, esetleg a kivitelező hagyatékában nem maradtak fenn, akkor esélye sincs az utókornak, hogy megismerje a hasonló ügytípusok – Magyar Ede esetében az építésszakmai üzleti levelezés – írott forrásait.

A közjegyzői okiratban fennmaradt levélszöveg azért is rendelkezik nagy forrásértékkel, mert a Magyar Ede építési irodájából kikerült iratok közül még a szegedi építésügyi dokumentumok között is csak igen kisszámú őrződött meg. A levél megfogalmazása, érvelése bepillantást enged tehát Magyar alkotóműhelyébe is, abba a vállalkozói közegbe, amelyikben a Szeged városképét máig meghatározó épületek tervei születtek. Magyar következetes retorikája határozott vállalkozói attitűdre utal. A közjegyzői okirat alátámasztja az újabb kutatásoknak azt az eredményét is, miszerint Magyar irodája nemcsak művészi jelentőségénél fogva emelkedett ki Szeged korabeli építőiparából, hanem rendkívüli szervezetségének, menedzsmentjének köszönhetően is. Magyar ugyanis nem csupán tervező volt, hanem kivitelezési vállalkozó is, munkásságában a tervezőművészi és a vállalkozói szerepek nem különíthetők el. Ez végzettségéből, az 1901-ben megszerzett építőmesteri oklevélből is következett. Magyar a szakma minden ágával foglalkozott. Egy ház – jelen

esetben a Reök-palota – építéskor tehát nem csupán a művészi részre kellett odafigyelnie, hanem vállalkozói szempontból a legkisebb részletekre is, köztük a vaskeretes faredőnyökre.

Magyar az Eckmayer cégnek címzett felszólításában kérte, hogy a cég is közjegyző előtt kelt levéllel válaszoljon. 1908-ban 15 közjegyző működött Budapesten. Mind a 15 közjegyzői iroda iratanyaga fennmaradt, kutatható Budapest Főváros Levéltárában, igaz, némelyikből selejtezték. A fennmaradt iratanyagról adatbázis készült, s ebben nem volt találat az Eckmayerekre. Így nem tudható, hogy Eckmayerék reagáltak-e az építész felszólítására a megszabott módon. A Magyar Ede által várt levélről – ha egyáltalán megíródott – még nem került elő forrás, így a kutatás egyelőre csak Magyar szemszögét ismerheti az ügyben.

5. kép. A Reök-palota homlokzati részlete, Tisza Lajos körúti homlokzat. (szerző felvétele)

A forrás szövege

A szöveg központosításán nem változtattam, az értelmező kiegészítéseket szögletes zárójel jelöli.

„Budapest 1908. évi november hó 26-án

*Tekintetes Eckmayer I. és társa uraknak
redőnygyárosok
Budapest VII. Damjanich u. 7.*

Folyó hó 10-én kelt ajánlott levelét csak 22-én vettem kézhez, és annak tartalmát tudomásul – szerződésünk értelmében – nem vehetem. Azonban felszólítom a céget utoljára – mert már tovább nem várhatok – hogy a Szegeden, Tisza Lajos körút 52. számú kétemeletes saroképület faredőnyeit teljesen rendbehozva szereljék fel. Szerződésünk szerint akkor leszek köteles a faredőnyök értékét megfizetni, ha azokat hibátlanul átveszem. Az eddig Önök által készített faredőnyök szerelése után, az előleges szakértői szemle és perbeli szakértői szemle is bebizonyították, hogy a redőnyök nem jók. A kétszeres bírói vereség után abból a tényből, hogy a faredőnyöket felszállították azt lehetett várni, hogy a cég végre a szerződés teljesítésének terére lép; ez kellemesen meglepő lett volna reám. De abból a tényből, hogy a cég cca [circa] 900 korona utánvétellel küldte vissza a redőnyöket, nyomban nyilvánvalóvá vált a terve, hogy ami követelését – kellő teljesítés előtt – per útján nem nyerhette meg, ez úton szerezze birtokába; vagy ha pedig az utánvételi összeget nem fizetem meg, akkor megkárosítson a cég azzal, hogy a birtokomból jogtalanul elvonják azon faredőnyöket, melyet javítás, illetve kicserélés végett felszállított és arra kényszerítsen engem, aki az összegnek nagy részét már kifizettem – kérésére, dacára, hogy semmit sem tartoztam volna fizetni, hogy az elvont faredőnyöket nagyobb károsodásom veszélye folytán – mert az itt hagyott redőnyök a felét sem érik meg a kifizetett összegnek – kíváltsam.

Az utánvétellel leküldött redőnyöket látatlanba – próba nélkül – nem fogadhattam el, mert felszerelve nincs, a vasút pedig próbára az utánvét lefizetése nélkül nem adja ki a redőnyöket és azok hozzátartozó szerelékeit, tehát kénytelen voltam az átvételt megtagadva, a redőnyöket rendelkezésére bocsájtani a cégnek összes jogaim fenntartása mellett. A cég másodszor is leküldte a redőnyöket, melyet állítólag javítottak, azonban az épületen való felszerelés és teljes bekészítés nélkül. Ha hibátlanul működő és jó redőnyök birtokába jutnék is és fizetési kötelezettségem a hátralékos összegre beállana, ez is le van foglalva Gelsinger Ferenc 360 korona tőke és jár. [járulékai] iránti követelésére.

Felszólítom a céget, hogy az utánvét feloldása mellett a faredőnyöket rendben szerelje fel tizenkét napon belül, hogy így megállapítható legyen, miszerint azok most már átvehetők, vagy pedig nyilatkozzék ennek megtagadása iránt is.

Egyúttal azt is tudtára adom a cégnek, hogy ha az volna a kívánsága – amihez ugyan a szerződés szerint joguk nincsen, hogy a redőnyök teljes bekészítése után járó hátralékos összeget biztosítsam az utánvét feloldása előtt, azt is kijelentem, hogy a szerződési kötelezettségemen kívül is hajlandó vagyok az ezen munkára általam teljesített fizetéseken kívül járó összegüket letenni, egy szegedi kir. [királyi] közjegyző kezeibe azon vinculummal [lat. akadály], hogy ő ezt mindaddig nem adhatja ki, amíg vagy bele nem egyezem írásban vagy pedig a cég erre kötelező bírói ítéletet nem producál; ezt annál is inkább kész vagyok azonnal teljesíteni, hogy lássam valóban szerződés teljesítési készség forog-e fenn végre valahára a cég részéről, vagy pedig csak színlegesség és azon számítás, hogy majd csak belefáradok a cég az eddigi módon való manőverezései ellen a további küzdelembe.

Megjegyzem, hogy a redőnyöket még 1907. évi november 1 előtt tartozott volna a cég teljesen rendbe hozva átadni. Most pedig cca [circa] egy hónapja – a lakók nagy zúgolódására redőny nélkül áll az épület, melyért szintén felelős.

Nyilatkozzék három napon belül bármely budapesti kir. [királyi] közjegyző előtt, aki engem nyomban értesíteni fog, hogy beleegyezik a cég abba, miszerint az utánvétet a vasútnál feloldja három napon belül és én alulírott, a teljes bekészítés után még járó összeget szerződési kötelezettségemen kívül egy szegedi kir. [királyi] közjegyzőnél letétbe helyezzem, mely esetben a cég tizenkét napon belül a redőnyöket az épületen felszerelve – teljesen rendbe hozza; ez után letétet átvevő kir. [királyi] közjegyző csak akkor adhatja ki a cégnek a még hátralevő összeget, amikor én alulírott abba előtte beleegyezem vagy pedig a cég perbeli ítéletet producál.

Ha tiltakozó más választ ad a cég erre, mint ebbe való beleegyezését, vagy a kir. [királyi] közjegyzőnél egyáltalában meg nem jelenik, ez esetekben olybá veszem ezt, mintha a cég eltökélve lenne arra, hogy a taktikázást a végtelenségig vigye.

Feljogosítottnak érzem magam ezen esetekben arra, hogy más céggel új redőnyöket készíttessenek a cég terhére és káramat és a készítésnek többletét – teljes egészében – bírói úton a cégen behajtsam és a további eljárást folyamatba tegyem.

Tisztelettel

Magyar Ede

ép. [építész] s.k.”

Brunner Attila levéltáros. 2014-ben szerzett MA-diplomát művészettörténetből az Eötvös Loránd Tudományegyetemen, 2017 óta Budapest Főváros Levéltára munkatársa. Kutatási területe a magyar szecesszió építészete, a témában számos munkát publikált, könyvet szerkesztett, ezek közül a Csongrád város szecessziós építészetét tárgyaló monográfia (Szecessziós építészet Csongrádon, Oppidum Csongád Alapítvány kiadása, 2016) és az Alföld szecessziós építészetéről szóló konferenciakötet (Szecesszió az Alföldön: Dolgozatok a régió művészet- és várostörténetéről, szerk. Mészáros Mártával és Veress Dániellel, Kiskun Múzeum kiadása, 2017) fontosabb.

Impresszum

Budapesti Levéltári Mozaikok

A kiadó neve: Budapest Főváros Levéltára

A kiadó székhelye: 1139 Budapest, Teve u. 3-5.

Felelős kiadó: Dr. Kenyeres István főigazgató

Főszerkesztő: Dr. Simon Katalin

Szerkesztőség: Fazekasné Dr. Toma Katalin, Dr. Fehér Csaba, Dr. Garami Erika, Dr. Ternovác Bálint, Dr. V. László Zsófia, Tóth Gergely (technika- és honlapfelelős)

A szerkesztőség elérhetősége: 1139 Budapest, Teve utca 3-5.; 1554 Budapest, Pf. 41.

e-mail: mozaikok@bparchiv.hu

ISSN 2939-6921